

Стаття надійшла до редакції 30.10.2022 р.

Перевірено на плагіат 02.11.2022 р.

унікальність – 97.2%

<https://doi.org/10.17721/StudLing2022.21.9-19>

УДК 81'23:81'42

**АЛГОРИТМ ТА МЕТОДИКА
ДОСЛІДЖЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ**
(на матеріалі української, перської та англійської мов)

Наталія Тарасівна Акульшина, natasha_a@ukr.net

канд. філол. наук,

Національна академія Служби безпеки України

Стаття присвячена алгоритму та методиці аналізу військової термінології як фактора формування військової терміносистеми та військового дискурсу.

Антропоцентричність сучасної лінгвістики, що передбачає комплексне вивчення процесів термінотворення у взаємозв'язку з людиною, її діяльністю у військовій сфері та мисленням; сучасні воєнні конфлікти, поява нових видів загальносвітових небезпек і загроз, удосконалення способів ведення війни, новітні виклики світовій безпеці, які актуалізують процеси комунікації та обмін інформацією між силовими відомствами країн світу, унаслідок чого формується й удосконалюється корпус міжнародної військової термінології, дослідження когнітивно-прагматичних особливостей та основних характеристик поняття термінології як фактора формування військових терміносистем та військових дискурсів на прикладі різноструктурних мов (українська, перська та англійська) в парадигмі термін – терміносистема – дискурс, зумовлюють актуальність цієї статті.

Метою нашого дослідження було розробити алгоритм аналізу та окреслити методику дослідження сучасної військової термінології, терміносистеми та дискурсу. Завданнями поточного дослідження було окреслити основні методи та підходи до проблеми, спробувати класифікувати військову термінологію за прагматичним принципом.

Терміни розглядаються як методи структурування хаосу в період нових соціальних змін. Нові терміни військового / воєнного дискурсу служать новим потребам суспільства, стають інструментами соціальної взаємодії, розширюють сферу концептів військової спрямованості, тощо. Як професійна мова, військова термінологія задає нову матрицю сприйняття, за допомогою якої можна інтерпретувати нові глобальні зміни.

Ключові слова: військовий термін, військова термінологія, військова терміносистема, військовий дискурс.

© Акульшина Н. Т., natasha_a@ukr.net

Алгоритм та методика дослідження військової термінології
(на матеріалі української, перської та англійської мов) (Українською)

ALGORITHM AND METHODOLOGY OF MILITARY TERMINOLOGY RESEARCH

(based on the material of Ukrainian, Persian and English languages)

Nataliia T. Akulshyna, natasha_a@ukr.net

Ph. D. (Philology),

National Academy of the Security Service of Ukraine

The article deals with the algorithm and methodology of analysis of military terminology as a forming factor of military terminology system and military discourse.

The study of the cognitive-pragmatic aspects as well as basic characteristics of terminology as the factor which forms military terminological systems and military/war discourses in languages with different structures (Ukrainian, Persian and English) within the paradigm: term – terminological system – discourse contributes to the actuality of this research.

The purpose of our research was to give the algorithm and methodology of analysis of military terminology as a forming factor of modern military terminological system and military/war discourse. The tasks of the current research were to outline the main specific method and approaches to the problem, to make an attempt to classify military terminology according to the pragmatic principle.

The terms are viewed as instruments of structuring chaos in the period of new social changes. New terms of military / war discourse serve new needs of the society, become the instruments of social interaction, expand the sphere of military concepts, etc. As a professional language, military terminology provides a new matrix of perception by means of which new global changes can be interpreted.

***Key words:** military term, military terminology, military terminological system, military discourse.*

Вступ. Термінологічні дослідження – один із важливих напрямів у вітчизняному та іноземному мовознавстві, про що свідчить різноманітність підходів до вивчення термінології.

Стаття присвячена алгоритму та методиці дослідження когнітивно-прагматичних особливостей та механізмів формування сучасної військової термінології (далі – СВТ) як фактора формування військових терміносистем та військових дискурсів на прикладі різноструктурних мов (українська, перська та англійська) в парадигмі *термін – терміносистема – дискурс*.

Актуальність статті визначається, по-перше, антропоцентричністю сучасної лінгвістики, що передбачає комплексне вивчення процесів термінотворення у взаємозв'язку з людиною, її діяльністю у військовій сфері та мисленням; по-друге, сучасними воєнними конфліктами, появою нових видів загальносвітових небезпек і загроз, удосконаленням способів ведення війни, що зумовлює постійне розширення та модифікацію військового / воєнного термінологічного корпусу; по-третє, новітніми викликами світовій безпеці, які актуалізують процеси комунікації та обмін даними між силовими відомствами країн світу, унаслідок чого формується й удосконалюється корпус міжнародної військової термінології.

Військова термінологія – актуальний предмет дослідження галузеву спрямованої лінгвістики. Її вивченням опікувалися Т. Михайленко (інтра- та екстралінгвальні аспекти формування та функціонування військової терміносистеми в національних мовах) [Михайленко 1994], Л. Мурашко (українська військова лексика в її історичному розвитку на матеріалі військових звань та посад) [Мурашко 1997], Л. Туровська (військові звання та посади в Україні, історико-генетичний аспект вивчення української військової термінології) [Туровська 2005], Л. Халіновська (формування, структура та розвиток української авіаційної термінології) [Халіновська 2014], Я. Яремко (формування української військової термінології) [Яремко 1997], Н. Яценко (формування назв військового одягу в українській мові) [Яценко 2007], Gilliland C. Herbert. (сленг ВМС США) [Gilliland C. Herbert 1980], Christine Ammer (військові терміни та спорт) [Christine Ammer 2011] тощо.

Проте, незважаючи на певні напрацювання в галузі військової термінології, низка проблем залишається недостатньо вивченою. З'ясувати закономірності та процеси концептуалізації, вербалізації, формування, розвитку, функціонування, дискурсоутворювальну роль військової термінології та розробити алгоритм дослідження СВТ вважається можливим у мультипарадигмальному вимірі.

Мета статті – продемонструвати алгоритм та методику аналізу військового терміна / терміносистеми / військового дискурсу, які можуть бути використані для дослідження термінології різних мов.

Основна частина. Терміни розглядаються як прийоми впорядкування хаосу [Саплін 2011], який сприймається спочатку людиною за виникнення певних нових соціальних змін. Тобто, нові терміни

військового дискурсу обслуговують нові інтереси суспільства, виступають інструментами соціальної взаємодії, розширюються поля концептів військовий простору та світової безпеки. СВТ як фахова мова формує нові матриці сприйняття, через які інтерпретуються нові світові глобальні зміни.

Методика аналізу СВТ має такі кроки: на *першому етапі* на основі *зіставно-типологічного методу* визначаються спільні та специфічні особливості творення та функціонування військової термінології мов, що досліджуються; *когнітивно-прагматичний аналіз* застосовується задля *обґрунтування* дослідження військової термінології за рівнями: термін – терміносистема – дискурс.

На *другому етапі* на основі *методу внутрішньої інтерпретації* здійснюється класифікація військових термінів мов за способами словотворення (морфологічним, лексико-семантичним та морфолого-синтаксичним). На основі *методу зовнішньої інтерпретації* та із застосуванням різних *психолінгвістичних методів* досліджуються зв'язки військових термінів із позначеними реаліями та категоріями мовних свідомостей носіїв різних лінгвокультур; на основі *компонентного аналізу* встановлюються значення певних військових термінів як організованої сукупності змістовних одиниць.

На *третьому етапі* на основі *дискурс-аналізу* вивчається дискурсоутворювальна роль військових термінів, особливості їх функціонування у військовому дискурсі; за допомогою *концептуального аналізу* обґрунтовується роль термінів-кодів у формуванні національного / глобального військового / воєнного дискурсу [Акульшина 2011] та розглядаються механізми делакунізації військової термінології в міжнародному дискурсі; із застосуванням різних *психолінгвістичних методів* аналізу здійснюється метамовна інтерпретація певних ментальних одиниць, що формують ключові смисли й цінності військового / воєнного дискурсу / тексту.

Алгоритм аналізу військової термінології може мати такі кроки:

I. Визначення ролі військової термінології у формуванні військової терміносистеми та військового дискурсу.

- визначення рівнів формування військової термінології (термін / терміносистема / дискурс);

- теоретичне обґрунтування та лексикографічний опис понять, актуальних для вивчення військової термінології: військовий термін, субкультурна військова картина світу, військова (професійна) концептосфера, мовна та комунікативна свідомість військових тощо;

- дистрибутивний та лексико-семантичний аналіз понять *військовий* і *воєнний дискурси*;

- обґрунтування психолінгвістичних, когнітивно-прагматичних механізмів формування СВТ.

II. Дослідження військової термінології на рівні терміна та терміносистеми: вивчення способів термінотворення СВТ та механізмів формування військових терміносистем:

- морфологічний спосіб термінотворення (афіксальний, напівафіксальний, безафіксний способи);

- морфологічно-синтаксичний спосіб творення військової термінології;

- лексико-семантичний спосіб творення військової термінології (термінологізація, транстермінологізація як спосіб термінотворення у військовій сфері; метафора та метонімія як асоціативні «мости» у процесі термінологізації; явище полісемії в процесі термінотворення у військовій сфері);

- творення СВТ на основі запозичення як продукт міжнародної комунікації та трансакція знань;

- компресія знань у терміні за допомогою абревіації.

III. Дослідження військової термінології на рівні дискурсу: визначення дискурсоутворювальної ролі СВТ:

- лінгвокультурна історія формування військової термінології;

- військовий дискурс (формальний, неформальний);

- дискурс-аналіз міжнародних комунікацій, що сприяють розширенню військового когнітивного простору та оновленню військової терміносистеми термінологічного корпусу;

- концепт-аналіз термінів-кодів як фактора формування національного / глобального військового / воєнного дискурсу;

- інтерпретація певних ментальних одиниць, що формують ключові смисли й цінності військового / воєнного дискурсу / тексту;

- механізми делакунізації СВТ в міжнародному дискурсі.

Терміносистема певної галузі знань засвідчує її досягнення на певному історичному етапі розвитку суспільства. Військова термінологія не є винятком, оскільки на її формування / розвиток / становлення особливий вплив мають історичні та соціополітичні чинники. Під їхнім впливом військова термінологія може творитися на основі переважно національної мови народу або на основі чужої мови, пристосованої для вираження понять певної галузі людських знань, тому важливо дослідити лінгвокультурну історію формування військової термінології задля якісного розуміння її дискурсоутворювальної ролі.

У сучасному світі відбувається розширення та оновлення термінологічного простору – системи категорій групової свідомості, за допомогою якої в межах певної національної лінгвокультурної спільноти здійснюється оцінка і класифікація різних об'єктів та понять сучасності. Під впливом глобальних сучасних світових процесів формується глобальна прагматична термінологія – спільний код знань про нові фрагменти дійсності у військовій галузі.

В алгоритмі дослідження СВТ важливим є розуміння лакун як суміжного поняття когнітивної прагматики (заповнення білих плям на «семантичних картах» образів свідомості комунікантів із метою міжособистісної комунікації) та лінгвокультурології (продуктивний обмін культурним і комунікативним досвідом представників різних лінгвокультур як шлях подолання ситуацій нерозуміння). Виявлення міжмовних словесних та концептуальних лакун у системі СВТ і способів їх елімінації є актуальним для дослідження СВТ. Елімінація лакун у сфері військової термінології – один із шляхів формування військового дискурсу міжнародного рівня та глобалізації процесів термінотворення.

Одним із етапів алгоритму дослідження рівня військового / воєнного дискурсу може бути дослідження факторів розширення військового когнітивного простору та оновлення військової термінології мов, особливості формального та неформального військового дискурсу певної мови.

Серед головних тенденцій розвитку СВТ різних мов початку XXI ст., що сприяють розширенню військового когнітивного простору та розвитку військового термінологічного корпусу, можна визначити такі:

- *політика стримування та нова ракетно-ядерна ера*: стратегічні сили, نیروهای استراتژیک, strategic(al) forces, нерозповсюдження ядерної зброї,

بازدارنده سد, non-proliferation, ядерне стримування, عدم گسترش سلاح های هسته ای, nuclear deterrence, ядерний тероризм, تروریسم هسته ای, nuclear terrorism, بالیستична ракета, موشک بالیستیکی, ballistic missile, ракета «повітря-повітря», air-to-air missile тощо;

• *глобалізація, мілітаризація, колективна безпека*: європейська безпека, امنیت اروپа, European Security, баланс сил, موازنه قدرت, balance of power, акції колективної безпеки, عملیات امنیت گروهی, shares of collective security, колективний договір, پیمان گروهی, collective agreement, міжнародна безпека, امنیت بین المللی, international security тощо;

• *сучасні воєнні конфлікти* (приклади вербалізації концепту *війна*): ядерна війна, جنگ هسته ای, nuclear warfare, інформаційна війна, جنگ اطلاعاتی, information war, психологічна війна, جنگ روانی, psychological warfare (PSYWAR), мережева війна, جنگ شبکه ای, netwar, кібервійна, راپاجنگ, نبرد سایبری, جنگ سایبری, مجازی, cyber-warfare тощо;

• *миротворчі операції (операції на підтримання миру та операції на примус до миру)*: міжнародний мир та безпека, صلح و امنیت بین المللی, international peace and security, війська ООН з підтримання миру, نیروهای حفظ, صلح سازمان ملل متحد, United Nations peace-keeping police force, превентивна дипломатія, دیپلماسی پیشگیرانه, preventive diplomacy, операції з підтримки миру, عملیات پشتیبانی از صلح, peace support operations тощо;

• *транснаціональні загрози (тероризм, організована злочинність, у тому числі кіберзлочинність)*, наприклад вербалізація концепту *тероризм*: державний тероризм, تروریسم دولتی, state terrorism, релігійний тероризм, تروریسم دینی, religious terrorism, ісламський тероризм, تروریسم اسلامی, islamic terrorism, політичний тероризм, تروریسم سیاسی, political terrorism, кібертероризм, سایبر تروریسم, cyberterrorism, шахід, شهید, shahid тощо [Акульшина 2016].

Наступний етап алгоритму дослідження рівня військового / воєнного дискурсу – це терміни-коди як фактор формування національного / глобального військового / воєнного дискурсу.

Світові соціальні зміни безпосередньо впливають на СВТ. Під впливом цих факторів у процесі мовної комунікації суспільством формуються нові термінопоняття, термінологічні прошарки СВТ, утворюються певні *терміни-коди* національного та глобального військового / воєнного дискурсу, що фіксуються в основних документах

держави / спільноти держав, наприклад: *відданість ісламу* (اسلامی بودن), *національна безпека* (امینت ملی), *народність армії* (مردمی بودن ارتش), *ісламські цінності* (ارزشهای اسلامی), *політико-правова доктрина велаєте-факіх* (ولایت فقیه), *самодостатність* (خودکفایی), *воєнна політика України, операція об'єднаних сил, оборонна реформа, воєнно-політична обстановка, воєнно-політичні відносини, воєнний конфлікт, збройний конфлікт, реальні бойові дії, тимчасово окуповані території, багатопланова боротьба, оборонний бюджет, часткова та повна мобілізація, міжвидові угруповання військ, АА – ракета «повітря-повітря»* (англ. «Air-to-Air Missiles»); АВМ – антибалістична ракета (англ. «Anti-Ballistic Missiles»); АS – ракета «повітря-поверхня» (англ. «Air-to-Surface Missiles»); FRAS – некерована ракета для боротьби з підводними човнами (англ. «Free Rocket Anti-Submarine»); FROG – некерована тактична ракета (англ. «Free Rocket Over Ground») тощо [Акульшина 2016].

Надані вище приклади термінів є кодифікованою основою певних документів (наприклад: Хартія європейської безпеки, Воєнна доктрина, Біла книга, Treaty on conventional Armed Forces in Europe, Кодові позначки НАТО, Constitution of Islamic Republic of Iran, різні законодавчі документи («Закон про основи національної безпеки, «Указ про Стратегію національної безпеки, «Закон про оборону», «Закон про боротьбу з тероризмом») тощо), входять до складу терміносистеми, яка формує основу національного/глобального військового/воєнного дискурсу певної мови.

Декодування згаданих вище термінів-кодів та інтерпретація певних ментальних одиниць, що формують ключові сенси й цінності військового/воєнного дискурсу/тексту, створюють певну мовну картину світу держави, завдяки чому досягається вихід на спільний код розуміння та спілкування на державному й міждержавному рівнях, що відбувається в межах певного каналу спілкування та регулюється стратегіями і тактиками учасників.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Отже, кожна мова членує світ по-своєму, таким чином, відображаючи певний спосіб сприйняття й організації світу. У СВТ спостерігаються унікальні параметри вираження соціального простору, які відтворюються у мовній картині світу певного народу, тотожні тенденції вираження й фіксації в мові єдиної системи поглядів на світові перетворення, глобалізованої філософії всього соціуму – носіїв різних мов. Це призводить до розширення структурованої

сукупності знань і уявлень про зміни у світі, яким володіє національна лінгвокультурна спільнота, тобто до розширення когнітивного колективного та, зокрема, військового простору.

Алгоритм та методика аналізу СВТ певної мови передбачає застосування комплексного підходу та може здійснюватися в парадигмі *термін – терміносистема – дискурс*.

Перспективами подальших досліджень може бути дослідження військового сленгу як феномену неформального професійного військового дискурсу, що функціонує як соціолінгвістичне явище, є джерелом поповнення лексичного складу й елімінування лакун літературної мови, а також може виступати джерелом термінологізації. Для розуміння дискурсоутворювальної ролі військової термінології важливими є аспекти теорії лакунарності: виявлення міжмовних словесних і концептуальних лакун та принципів їх елімінування.

Література:

1. Акульшина, Н. *Терміни-коди як фактор формування національного / глобального воєнного дискурсу (на прикладі перської, української та англійської мов)*, т. 1: (А-І) (Хмельницький: ФОП Бідюк Є.І., 2016): 6–11.
2. Акульшина, Н. «Поняття «військового» та «воєнного» дискурсів – об'єктивна тотожність та / чи перманентна протилежність.» *Studia Linguistica* 5 (2011): 458–462.
3. Акульшина, Н. «Міжнародні фактори сучасності, що сприяють розширенню військового когнітивного простору та оновленню військового термінологічного корпусу (на прикладі перської, української та англійської мов).» *Актуальні проблеми романо-германської філології та прикладної лінгвістики* 11–12 (2016): 13–17.
4. Біла книга (2021), https://www.mil.gov.ua/content/files/whitebook/WhiteBook_2021_Draft_Final_03.pdf
5. Закон України «Про боротьбу з тероризмом», <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/638-15>
6. Закон України «Про основи національної безпеки України.» *Відомості Верховної Ради України* 39, ст. 351 (2003), <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/964-15>
7. Закон України «Про оборону України.» *Відомості Верховної Ради України* 9, ст. 106 (1992), <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1932-12>
8. *Кодові позначки НАТО*, <http://uk.unionpedia.org>
9. Михайленко, Т. *Формирование и функционирование национальной военной терминосистемы* (Москва, 1994), 305.

© Акульшина Н. Т., natasha_a@ukr.net

Алгоритм та методика дослідження військової термінології
(на матеріалі української, перської та англійської мов) (Українською)

10. Мурашко, Л. «Українська військова лексика в її історичному розвитку (військові звання та посади).» (Дис. канд. філол. наук, Київ, 1997), 184.
11. Саплін, Ю. «Соціальні аспекти лексичної семантики.» Автореф. дис. доктора філол. наук (Київ, 2011).
12. Туровська, Л. *Військові звання та посади в Україні: історико-генетичний аспект вивчення української військової термінології*: монографія (Київ: Наукова думка, 2005), 150, <http://www.odigest.org/index.php?page=monogr>
13. *Указ Президента України Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 вересня 2015 року "Про нову редакцію Воєнної доктрини України"*, <https://www.president.gov.ua/documents/5552015-19443>
14. *Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України»*, <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>
15. *Хартія європейської безпеки*, <https://www.osce.org/files/f/documents/4/2/17502.pdf>
16. Халіновська, Л. «Українська авіаційна термінологія: формування, структура і розвиток.» (Дис. канд. філол. наук, Київ, 2014), 393.
17. Яремко, Я. «Формування української військової термінології.» Автореф. дис. канд. філол. наук (Львів, 1997).
18. Яценко, Н. *Назви військової форми одягу в українській мові* (Київ, 2007), 218, <http://www1.nas.gov.ua/institutes/ium/e-library/Documents/yatsenko.pdf>.
19. Gilliland C. Herbert. U.S. *Naval Slang: Shitcan» American_Speech* (USA, 1980): 153–154.
20. Ammer Ch. *Fighting Words: Military Terms That Apply to Sports* (USA, 2011), <http://www.historynet.com/fighting-words-military-terms-that-apply-to-sports.htm>
21. *Constitution of Islamic Republic of Iran*, <https://ecnl.org/sites/default/files/files/2021/IranConstitution.pdf>
22. Cremers, A., & Chemla, E.A. *Psycholinguistic Study of the Exhaustive Readings of Embedded Questions. Journal of Semantics* 33(1) (2016): 49–85.
23. *Treaty on conventional Armed Forces in Europe*, <http://www.osce.org/library/14087>

References:

1. Akul'shyna, N. *Terminy-kody jak faktor formuvannja nacional'nogo / global'nogo vojenного dyskursu (na prykladi pers'koi', ukrai'ns'koi' ta anglijs'koi' mov)*, t. 1: (A-I) (Hmel'nyc'kyj: FOP Bidjuk Je. I., 2016): 6–11.
2. Akul'shyna, N. «Ponjattja «vijs'kovogo» ta «vojenного» dyskursiv – ob'jektyvna totozhnist' ta / chy permanentna protylezhnist'.» *Studia Linguistica* 5 (2011): 458–462.
3. Akul'shyna, N. «Mizhnarodni faktory suchasnosti, shho spryjajut' rozshyrennju vijs'kovogo kognityvnogo prostoru ta onovlennju vijs'kovogo terminologichного korpusu (na prykladi pers'koi', ukrai'ns'koi' ta anglijs'koi' mov).» *Aktual'ni problemy romano-germans'koi' filologii' ta prykladnoi' lingvistyky* 11–12 (2016): 13–17.

© Akulshyna N. T., natasha_a@ukr.net

Algorithm and Methodology of Military Terminology Research
(based on the material of Ukrainian, Persian and English languages) (in Ukrainian)

4. *Bila knyga* (2021), https://www.mil.gov.ua/content/files/whitebook/WhiteBook_2021_Draft_Final_03.pdf
5. *Zakon Ukrainy «Pro borot'bu z teroryzmom»*, <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/638-15>
6. *Zakon Ukrainy «Pro osnovy nacional'noi' bezpeky Ukrainy.» Vidomosti Verhovnoi' Rady Ukrainy* 39, st. 351 (2003), <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/964-15>
7. *Zakon Ukrainy «Pro oboronu Ukrainy.» Vidomosti Verhovnoi' Rady Ukrainy* 9, st. 106 (1992), <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1932-12>
8. *Kodovi poznachky NATO*, <http://uk.unionpedia.org>
9. Mihajlenko, T. *Formirovanie i funkcionirovanie nacional'noj voennoj terminosistemy* (Moskva, 1994), 305.
10. Murashko, L. «Ukrains'ka vijs'kova leksika v ii istorichnomu rozvitku (vijs'kovi zvannja ta posadi).» (Dis. kand. filol. nauk, Kiii, 1997), 184.
11. Saplin, Ju. «Social'ni aspekti leksichnoi' semantiki.» Avtoref. dis. doktora filol. nauk (Kiiv, 2011).
12. Turovs'ka, L. *Vijs'kovi zvannja ta posadi v Ukraini: istoriko-genetichnij aspekt vivchennja ukrains'koi' vijs'kovoï terminologiiï* : monografija (Kiiv: Naukova dumka, 2005), 150, <http://www.odigest.org/index.php?page=monogr>
13. *Ukaz Prezidenta Ukraini Pro rishennja Radi nacional'noi' bezpeki i oboroni Ukraini vid 2 veresnja 2015 roku "Pro novu redakciju Voennoi' doktrini Ukraini"*, <https://www.president.gov.ua/documents/5552015-19443>
14. *Ukaz Prezidenta Ukraini «Pro rishennja Radi nacional'noi' bezpeki i oboroni Ukraini vid 6 travnja 2015 roku «Pro Strategiju nacional'noi' bezpeki Ukraini»*, <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>
15. *Hartija evropejs'koi' bezpeki*, <https://www.osce.org/files/f/documents/4/2/17502.pdf>
16. Halinovs'ka, L. «Ukrains'ka aviacijna terminologija: formuvannja, struktura i rozvitok.» (Dis. kand. filol. nauk, Kiiv, 2014), 393.
17. Jaremko, Ja. «Formuvannja ukrains'koi' vijs'kovoï terminologiiï.» Avtoref. dis. kand. filol. nauk (L'viv, 1997).
18. Jacenko, N. *Nazvi vijs'kovoï formi odjagu v ukrains'kij movi* (Kiiv, 2007), 218., <http://www1.nas.gov.ua/institutes/ium/e-library/Documents/yatsenko.pdf>.
19. Gilliland C. Herbert. U.S. *Naval Slang: Shitcan» American Speech* (USA, 1980): 153–154.
20. Ammer Ch. *Fighting Words: Military Terms That Apply to Sports* (USA, 2011), <http://www.historynet.com/fighting-words-military-terms-that-apply-to-sports.htm>
21. *Constitution of Islamic Republic of Iran*, <https://ecn1.org/sites/default/files/files/2021/IranConstitution.pdf>
22. Cremers, A., & Chemla, E.A. *Psycholinguistic Study of the Exhaustive Readings of Embedded Questions. Journal of Semantics* 33(1) (2016): 49–85.
23. *Treaty on conventional Armed Forces in Europe*, <http://www.osce.org/library/14087>